

ALMANYA'DA KONUŞULAN TÜRKÇEYE YÖNELİK ALMANYA'NIN DİL PLANLAMA ÇALIŞMALARI VE SONUÇLARI

Beytullah BEKAR¹

Öz

Dil planlaması ilk zamanlarda bir milletin kullanmış olduğu dilde görülen sorunların giderilmesini sağlamak amacıyla ortaya çıkmış bir kavramdır. Zamanla bir ülke içinde yaşayan azınlıkların, göçmenlerin, sığınmacıların vb. toplulukların dil ve kimliklerine yönelik değişik amaçlarla yapılmış çalışmalar da dil planlamasının kapsamı içine girmiştir. Almanya da bir göçmen ülkesi olarak Türklere ve Türkçeye yönelik çalışmalarını 2000'li yılların başından itibaren değiştirmiştir. Dönemin İçişleri Bakanı Otto Georg Schily'nin "En iyi entegrasyon asimilasyondur." sözü planlanan çalışmaların bir ön işareti veya yapılmış olan planların bir özeti idi. Bu kapsamda önce Almanya'da bulunan diğer milletlerin statüleri ve hukuksal hakları ayrılmış ve onlara sağlanan eğitim olanakları şekillendirilmiştir. Türkçe dersleri zorunlu olmaktan çıkarılmış, ekonomik gerekçeler ileri sürülerek birleştirilmiş sınıflarda ve merkezi okullarda yapılmaya başlanmıştır. Makalemizde Almanya'nın Türkçeye yönelik uygulamış olduğu dil planlama çalışmaları ve III. kuşakta görülen sonuçları verilmiş ve UNESCO'nun 2003 yılında yayımlanmış olduğu dillerin hayatiyetiyle ilgili rapor doğrultusunda gelineen seviye belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Almanya, dil planlaması, asimilasyon.

LANGUAGE PLANNING STUDIES OF GERMANY FOR TURKISH LANGUAGE SPOKEN IN GERMANY AND THEIR RESULTS

Abstract

The concept of "language planning" was firstly emerged to solve problems which were observed in a nation's language usage. In course of time, the language and identity studies of minorities, immigrants, refugees, etc. in a country, which were done for various purposes, were also considered under the studies of language planning. As an immigrant country Germany has changed its studies about Turkish people and Turkish language at the beginning of the 2000s. The expression "The best integration is assimilation" of the Interior Minister, Otto Georg Schily, of that period was the sign of the planned studies and/or the summary of plans which were done. Firstly, status and legal rights of nations other than German were separated. At the same time, educational opportunities to them were formed. Turkish language lessons have been taken out from being must courses and Turkish language lessons started to be made in combined classes or central schools due to economic reasons. In this paper, research on language planning studies for Turkish language in Germany and their observed results in the 3rd generation is done. Furthermore, the point level has been determined according to the Language Vitality and Endangerment report which was published in 2003 by UNESCO.

Key words: Germany, language planning, assimilation.

¹ Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, beytullahbekar@klu.edu.tr [Makale kayıt tarihi: 9.3.2017-kabul tarihi: 10.4.2017].

Giriş

Dil planlaması terimini ilk defa 1959'da Haugen, ulusal dilin çağdaştırılması ve geliştirilmesinde verilen çabaları ifade etmek için kullanmıştır (Bekir, 2015, s. 60). Dil planlaması ile ilgili ilk çalışma ise 1966 yılında Joshua A.Fishman'ın (ed.) *Language Loyalty in the United States (Amerika'da Dil Bağlılıkları)* adlı kitabı olup bu alandaki çalışmalar 1970'li yıllardan itibaren yaygınlık kazanmıştır (Aliyeva, 2005, s. 18).

Dil planlaması, bir toplum içinde dilin değişimini, gelişimini veya dilde görülen sorunların giderilmesini sağlamak için uygulanır. Planlama konusunda kimi ülkelerde hükümetler, kimilerinde kişiler, kimi yerlerde akademiler, kimi yerlerde de özel ya da resmî kuruluşlar karar verirler (Daoust'tan Akt.: Aliyeva: 2005:44). Dil planlamasının yapılmasında iki amaç vardır: Birincisi toplum içindeki sosyal ve ekonomik gelişimi ve dengeyi sağlamaktır. Bunda devlet toplum içindeki azınlıkların kendi dillerini kullanmalarına izin verir veya kültürlerine kadar her şeyi silmeye özen gösterir. Bu tür durumlar çok dilli toplumlarda görülür. Diğer bir amaç ise dilin gelişimini sağlayabilmektir. Bu durumda dil planlamasının amaçladığı ilk şey dilin zenginleştirilmesi ve insanlar tarafından kolay bir şekilde algılanabilmesini sağlamaktır (Aliyeva, 2005, s. 19).

Dil planlaması yukarıda da belirtildiği gibi temelde dilin gelişimine, değişimine ve dilde görülen sorunların çözümüne yönelik uygulamalar iken ülkelerin² zamanla içinde buldukları durumlar, siyasi hesaplar ve asimilasyon çalışmaları dil planlamalarının kapsamını genişletmiştir. Milletlerin yazı dillerini değiştirerek geçmişle ve birbirleriyle olan bağlarını koparmak, kendi ülkeleri içindeki azınlık ve göçmenlerin ana dili öğrenimlerini kanunlarla veya kanun dışı yollarla engelleyerek onları asimile etmek dil planlamasının içine girmiş durumdadır.

Almanya'da 1960'lı yıllarda tren garlarında karşılanan Türk işçilere yönelik çalışmalar yerini, Türk işçilerinin kalıcı olduklarının anlaşılması üzerine dönemin İçişleri Bakanı Otto Georg Schily'nin de dediği gibi "En iyi entegrasyon asimilasyondur"³ politikası merkezinde asimile etmeye yönelik çalışmalara bırakmıştır. 2000'li yıllarda başlanan asimilasyon çalışmalarının günümüzdeki neticeleri göçmenlere⁴ yönelik bir dil planlamasının yapıldığını ve bunların ana dillerinin hedef alındığını göstermiştir. Çünkü ana dilin kaybı zamanla kimlik kaybını da beraberinde getirecektir.

1. Türk-Alman İlişkilerinin Geçmişi

1097 yılında I. Haçlı Seferleri ile başlayan Türk Alman ilişkileri, 1961 yılında Türkiye ile Almanya arasında imzalanan işçi göçü anlaşmasına kadar daha çok askerî ilişkiler, öğrenci alışverişleri ve savaşlar şeklinde gelişmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın, endüstrisini hızla geliştirmeye başlamasıyla Almanya'da iş gücü açığı ortaya çıkmıştır. Almanya işçi açığını kapatmak amacıyla önce İtalya ile anlaşma yapmış fakat zamanla işçi açığının büyümesiyle ilerleyen yıllarda Türkiye, Yunanistan, İspanya, Portekiz, Tunus gibi ülkelerle de anlaşmalar yaparak işçi açığını giderme yoluna gitmiştir (Koçtürk, 2008, s. 5). Türkçenin Almanya'da bir topluluğun / milletin dili olarak kullanılmaya başlaması ise 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'den Almanya'ya giden işçilerle başlamıştır. Almanya ile Türkiye

² Çok milletli siyasal yapılar örnek gösterilebilir.

³ Süddeutsche Zeitung, 27 Temmuz 200 (http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Interviews/Archiv/DE/2002/06/Otto_Schily_zum_Zuwanderungs-_und_Id_86151_de.html (Erişim tarihi 12.02.2017).

⁴ Almanya'da çok değişik milletlerden göçmen bulunmaktadır. Almanya'da en çok göçmen nüfusuna sahip olan millet Türklerdir. Göçmenlere yönelik yapılan çalışmalar bu sebeple daha çok Türkler hedef alınarak yapılmaktadır. http://www.dw.com/tr/almanya-15-milyon-g%C3%B6%C3%A7men/a-16851749 (Erişim tarihi: 23.05.2014.)

arasında imzalanan iş gücü göçü anlaşmasının sınırlı süreliğine olması ve giden işçilerin belli bir süre sonra Türkiye'ye geri dönecekleri düşüncesi Türkiye tarafından onların haklarını korumaya yönelik çalışmaların dikkate alınmamasına neden olmuştur. Bu da günümüzde yaşanan çoğu problemin çıkış noktasını oluşturmuştur.

2. Almanya'da Türk Nüfusu

1961 yılında Almanya'da 6800 olan Türk nüfusu 1971 yılında 652.000'e ve 1981 yılında 1.546.000'e yükselmiştir⁵. Günümüzde Türk ve Alman vatandaşı olan Türklerin sayısı 3 milyondan fazladır. Çok kısa sürede milyonlara ulaşan Türk nüfusunun dil hakları günümüzde dahi herhangi bir yasayla koruma altına alınmamıştır. Almanya 2000'li yıllara kadar Türklerin Türkiye'ye geri dönecekleri düşüncesiyle Türkiye'ye döndüklerinde çocuklarının iletişim sorunu yaşamamaları için Türkçe derslerini yoğunlaştırılmış olarak verirken (Yağmur, 2010, s. 222) 2000'li yılların başından itibaren kalıcı olmalarının anlaşılması üzerine asimilasyon çalışmaları doğrultusunda (Bekar, 2015, s. 20-24) Türkçe derslerinin önüne engeller koymaya başlamış ve ders saatlerini azaltmıştır.

3. Dil Planlaması Kapsamında Uygulanan Politikalar⁶

Günümüzde Almanya'da resmî rakamlara göre 3 milyona yakın Türk yaşamaktadır⁷. Türkler Almanya'daki yabancılar içerisinde birinci sırada gelmektedirler⁸. Bu sebeple yabancılarla yönelik yapılan planlamaların daha çok Türklerin dikkate alınarak yapıldığı görülmektedir.

3.1. Azınlıklar ve Göçmenlerin Dillerinin Statüleri:

Almanya'da azınlıkların ve göçmenlerin dilleri farklı statülere sahiptir. Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkler, AB ülkelerine kendi iradeleriyle ve sonradan geldikleri saviyla, yerli azınlık olarak kabul edilmemektedir. Örneğin, Almanya'da en az 2 milyon kişi tarafından konuşulan yerli/Avrupalı olmayan Türkçenin (!) resmî statüsü yoktur; buna karşılık çok az sayıda konuşuru bulunan Dan, Frisya, Saterland, Kuzey Frisya ve Sorb dilleri bölge/ azınlık dilleridir (İleri, 2000, s. 28).

3.2. Azınlıklar ve Göçmenlerin Dillerine Yönelik Ana Dili Dersleri

Azınlık dillerinin resmî statüsü olduğundan dolayı ilk ve orta öğretimde bu azınlık dillerine tahsis edilen zorunlu ana dili derslerinin saati ve dozajı Almancadan daha fazladır (İleri 2000: 28). Türklerin azınlık olarak görülmeyip göçmen olarak kabul edilmeleri sebebiyle Türkçe ana dili dersleri azınlık dillerine verilen haklara göre dezavantajlı durumdadır. Türklerin, AB ülkelerine kendi iradeleriyle ve sonradan geldikleri savı göçmen olarak kabul edilmelerindeki gerekçedir. Azınlık sayılmanın en önemli ölçüsü tarihî dönemlerden bu yana ilgili bölge veya ülkede yaşamak olarak tanımlanmaktadır (Çavuşoğlu Akt.: Eker, 2006, s. 44).

Göçmenlere yönelik uygulanan ana dili dersinin ise bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Dersler seçmeli olarak verilmekte, dersten alınan not karneye etki etmemektedir. Özellikle ilkokulda ana dili gelişimini

⁵ Veriler Federal İstatistik Dairesi'nin yıllık çıkarmış olduğu "Bevölkerung und Erwerbstätigkeit Ausländische Bevölkerung Ergebnisse des Ausländerzentralregisters, 2006-2011" adlı çalışmadan alınmıştır.

⁶ Konuyla ilgili yapılan çalışmalar çok boyutludur. Fakat biz çalışmamızda Türkçenin yasal statüsü, Türkçe ve Din Kültürü dersleriyle okul öncesi Almanca sınavı konularına değineceğiz.

⁷ Türk kökenli olup anne ve babası Alman vatandaşı olanların çocuklarının bilgileri Türk makamlarıyla paylaşılmadığı için bazı yetkililer bu sayının 3,5 milyon olduğunu ifade etmektedir.

⁸ <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/443563.aspx> (erişim tarihi 15.02.2017)

⁸ <http://www.dw.com/tr/almanya-rekor-say%C4%B1da-yabanc%C4%B1/a-18319265> (erişim tarihi 15.02.2017)

desteklemesi için önemli olan Türkçe dersleri, Kuzey-Ren Vestfalya⁹ eyaletinde yönetmeliğe göre haftada 5 saate kadar verilebileceği belirtilmişken bahaneler uydurularak 2 saat olarak verilmektedir. Dersler genellikle merkezi okullarda ve birleştirilmiş sınıflarda derslerin bitiminde işlenmektedir. Bu uygulamalar neticesinde Türkçe dersine katılan öğrenci sayısı her geçen yıl azalmıştır. T.C. Berlin Büyükelçiliğinin verilerine göre 2006-2007 eğitim öğretim yılında Türkçe dersi alan Türk öğrencilerinin oranı % 51 iken 2011-2012 eğitim öğretim yılında Türkçe dersi alan Türk öğrencilerin oranı % 36'ya düşmüştür (Bekar, 2015, s. 83).

3.3. Göçmen çocuklara uygulanan Almanca sınavı

Almanya'da göçmen çocuklar okula başlayacakları yıl Almanca sınavına tâbi tutulur ve sınavda başarılı olan çocuklar birinci sınıfa başlayabilirler. Başarısız olanlar ise Almanca kursuna gönderilirler. Okul yönetimleri, Türk ailelere çocuklarının Almanca sınavından başarısız olmalarını için aile içinde çocuklarıyla Almanca konuşmalarını ve onları küçük yaştan itibaren Alman kreşlerine göndermelerini tavsiye etmektedirler (Bekar, 2015, s. 80)

3.4. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri

Okullarda Türkçenin kullanıldığı ortamlardan biri de son yıllara kadar Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleridir. Önceki yıllarda bu dersler Türkiye'den giden veya kendi Türk öğretmenleri tarafından Türk öğrencilere yönelik Türkçe olarak verilirken son yıllarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi bazı pilot bölgelerde "Religionsunterricht" dersi olarak değiştirilmiş ve Almanca olarak verilmeye başlanmıştır.

4. Uygulanan Politikaların Sonuçları

1960'lı yıllarda Almanya'ya giden Türkler günümüzde I., II. ve III. kuşaktan oluşan 3 milyona yakın bir nüfus olarak Almanya'da kimi Alman vatandaşı, kimi Türk vatandaşı kimi de çifte vatandaş statüsünde yaşamaktadır. Bugün Almanya'da Türkler entegrasyon adı altında dil ve kültürleri dışlanarak asimile edilmeye çalışılmaktadır. Almanya, asimilasyonda en büyük engelin ana dili Türkçe olduğunu bildiğinden gelecek kuşakların birinci dillerinin Almanca olması için bu yönde planlama yapmakta ve çalışmaktadır.

Almanya'da I. kuşak tarafından verilmiş edebî eserlerin yaklaşık % 60'ı Türkçe iken bu oran II. kuşakta % 14'e kadar düşmüştür. I. kuşak tarafından verilen eserlerin % 40'ı Almanca veya iki dillidir. Fakat II. kuşakta yalnız Almanca verilen eserlerin oranı % 85'lere kadar çıkmıştır (Bekar, 2015, s. 26-49)¹⁰. Bu ve

⁹ Türk nüfusunun en fazla olduğu eyalettir.

¹⁰ Almanya'da yaşayan birinci ve ikinci kuşak yazarların eserleri için bakınız: Gürsel Aytaç, Almanya'da Türk Edebiyatı Edebiyat Yazıları I, Gündoğdu Yayınları, İstanbul 1990; Gürsel Aytaç, Almanya'da Türk Edebiyatı Edebiyat Yazıları II, Gündoğdu Yayınları, İstanbul 1991; Gürsel Aytaç, Almanya'da Türk Edebiyatı Edebiyat Yazıları III, Gündoğdu Yayınları, İstanbul 1995; Umut Balcı, Transkulturelle Dimensionen der Deutschsprachigen Literatur Türkischer Migranten und Ihre Vermittlung im Daf-Unterricht, Çukurova Üniversitesi SBE, Adana 2010 (Yayımlanmamış Doktora Tezi); Semran Cengiz, Almanya'da Türk Yazarların Romanlarında Kimlik ve Yabancılaşma, Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara 2009 (Yayımlanmamış Doktora Tezi); Tevfik Ekiz, Almanca Yazan Türklerde Metinlerarasılık, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2002 (Yayımlanmamış Doktora Tezi); Tevfik Ekiz, "Avrupa'da Türk Edebiyatı ve Bir Temsilcisi Emine Sevgi Özdamar", Çankaya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 7 Mayıs, s. 33-47; Mahmut Karakuş ve Nilüfer Karayazıcı, Gurbeti Vatan Edenler (Almanca Yazan Almanyalı Yazarlar), TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001; Alparslan Oymak, "Almanya'daki Türk Edebiyatı/İlk Kuşak Yazarlar, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2005 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi); Kadriye Öztürk, Das Frauenbild in den Werken von deutschschreibenden türkischen Autorinnen, Anadolu Üniversitesi SBE Yayınları, Eskişehir 1999; Hayrunisa Topçu, "Avrupa ve Amerika'da Türk Edebiyatı" *Turkish Studies*, Volume 4/1-I Winter 2009, s.701-734; Erkan Zengin, "Türk Alman Edebiyatına Tarihsel Bir Bakış ve Bu Edebiyata İlişkin Kavramlar", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (Bahar), Yıl 2010, s. 329-349; Mevlüt Asar, "Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı", Göçmenlerin Ana Dili Sorunu ve Çözüm Önerileri Bildiri Kitabı, Duisburg-Essen Üniversitesi 23-24 Mayıs 2009, s.91-94; http://www.tuerkischdeutsche-literatur.de /autoren_details /items

buna benzer çeşitli veriler Türkçe üzerinde uygulanan planlı bir çalışmanın varlığını kanıtlar durumdadır.

4.1. Günlük hayatta Türkçe kullanımı

Cemal Yıldız (2012: 40) tarafından Almanya'da 580 Türk öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada sorulan sorulardan "Türkçe dersleri dışında Türkçe konuşmak istemiyorum" seçeneğine % 17,9'u katılmıyorum, % 27,4'ü kısmen katılıyorum ve % 54,7'si katılıyorum cevabını vermiştir. Yine aynı denek grubunda "Türkçe öğrenmekten hoşlanmıyorum" seçeneğine % 19,7'si katılmıyorum, % 23,1'i kısmen katılıyorum ve % 57,2'si katılıyorum cevabını vermişlerdir. Aynı araştırmada Türkçe ve Türk kültürü derslerine devam etmeyen Türk öğrencilerden "Zaten Türkçe biliyorum, onun için Türkçe dersine katılmıyorum." seçeneğine % 26,1'i katılmıyorum, % 21,6'sı kısmen katılıyorum ve %46,62'si katılıyorum cevabını vermişlerdir. Türkçe dersine katılmayan gruba evde konuştukları dil sorulunca % 9,1'i Almanca, % 42'si Türkçe ve %47,7'si ise karma (Türkçe ve Almanca) cevabını vermişlerdir.

Almanya'da yapmış olduğumuz saha araştırmasında 11-19 yaş arası 294 III. kuşaktan Türk'e arkadaş ortamında dil kullanımlarını sorduğumuzda % 54,1'i Türkçe-Almanca karışık, % 18,1'i genellikle Almanca, % 16,8'i genellikle Türkçe, % 8,2'si sadece Türkçe ve % 2,8'i sadece Almanca cevabını vermiştir (Bekar, 2015, s. 71).

Birsen Şahin (2010, s. 87-88) tarafından yapılan çalışmada III. kuşak arkadaş ortamında dil kullanımlarıyla ilgili veriler şu şekildedir: III. kuşağın % 77,2'si Türkçe-Almanca karışık, % 13,4'ü Türkçe, % 9,4'ü Almanca konuştuğu cevabını vermiştir.

Anket çalışmaları III. kuşakta Türkçenin yerini Türkçe ve Almancanın karışımından oluşan ve literatürde daha çok Almanya Türkçesi¹¹ olarak adlandırılan bir dilin aldığını göstermektedir.

Anket çalışmalarının yanı sıra tarafımızdan ve bazı araştırmacılar tarafından yapılmış derleme çalışmaları da bulunmaktadır.

Örnek 1¹²:

normal ėliyeTden farKlı. *musst du ganze berlin wissen* bütün berlini ezberlemen lâzım *hotels, kRankenhäuser*, üniversde olsun, semTler _olsun hePsini *adRessen* hePsini bilmen lâzım. işde *schRiftliche pRüfung* var otuz tâne soru geliyo. *dReißig minuten hast du zeit*. üç hata yapabiliyosun. müsâl *berliner stRassenen* başı sonu. yazı hatası da var. yazı hatasında diyo, *nach dem fünften buchstaben akzeptieren die den fehler*. ilk beş harfi döru yazarsan ondan sōna diyolar ki tamam *ist kein fehler*. otuz tâne soru geliyo. *dReißig minuten zeit dRei fehler*. ondan sōna, onu geçdiKden sōna bi de *mündliche pRüfung* geliyo. önce bi ġonuşuyolar senle kafaını ġarışdıryolar. ondan sona diyolar ki sana *sind sie beReit?* evet, diyosun. ondan sona diyolar sana, beni *neuköln*den al *spandau* götür. en kısa yoldan gitmen lâzım. atıyom üç yüz metre uzaTdın *zweite fRage stellen* yapıyo. zâten iki soru soruyo. *zweite frageda* da iyi güzel en kısa yoldan gidersen üçüncü soru da

/8.html; <http://portal.dnb.de/opac.htm?query=alev&method=simpleSearch&cqlMode=true> Alman Milli Kütüphanesi)

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Bernt Brendemon, Kuzey-Batı Avrupa Türkçesine Ödünç Yolu İle Giren Yabancı Kaynaklı Deyimler, *Dilbilim Araştırmaları*, Yıl: 1992, Menz, Astrid, *Studien zum Türkischen der zweiten deutschland-türkischen Generation*, Fachbereich Philologie 3 der Johannes- Gutenberg Universität, 1991, Mainz; Beytullah Bekar, Almanya Türkçesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

¹² Kaynak kişi: Hasan S., Berlin'de ikamet ediyor, 1989 Almanya doğumlu.

sorabiliyo. ilk ikisinde uzatırsan, uzun yol gullanırsan, diyo ki *komm nach vier wochen wieder* (Bekar, 2015, 877).

Örnek 2¹³:

schloßbeRga gehen yaPdıh. bi de *wasserRutsche* vardı. *Rutschen* yaPdı bän. orda çok yüsdük. *wasserwunderlanda* giTdi bän. *achterbahn* var ama bän ona binmäk isdemiyodu. *ich darf nicht daRauf. ich bin zu klein. nur wasserRutsche*ye binehbilirdim. çok *nass* oldu bän. bi de *eis gab es*. bi de *viel pommes* ama paraä dël, *kostenlosdu. alles kostenlos*. bi de *autoskooter gab es*. çarpişiyoladı. bän binmedi. bi de *kaRussel gab es* anne bindi. bän binemiyodu, bän küşüKdü. *das ist so hoch ich habe hoch angst*. bi de küşük *kaRussel gab es*, bän ona bindi (Bekar 2015, s. 870).

4.2. III. Kuşakta görülen fonetik hususlar

III. kuşakta baskın dilin Almanca olması nedeniyle Almancadan Türkçeye doğru kod kopyalamalar¹⁴ fazlasıyla görülmektedir. Standart Almancada uzun ünlülerin yaygın olması ve açık ä ünlüsünün ölçünlü Türkçedeki e ünlüsüne göre daha yaygın kullanılması nedeniyle kaynak kişilerin Türkçedeki normal süreli ünlüleri gereksiz yere uzatmalarına ve e ünlüsünü açık ä ünlüsü olarak telaffuzlarına sebep olmuştur.

Türkçede ve Almancada bulunmayan fakat III. kuşaktan kaynak kişilerin her iki dildeki ünsüzleri karıştırarak elde ettikleri ara seslere¹⁵ rastlanmıştır. I. kuşakta ara ses tespit edilmemişken II. kuşakta dokuz, III. kuşakta ise on ara sese rastlanmıştır (Bekar, 2015, s. 679).

Sonuç

UNESCO'nun 2003 yılı raporunda dillerin hayatiyeti ve dillerin durumunu değerlendirmeye yarayan etkenler verilmiştir (Aktr.: Killi Yılmaz 2010, s. 51-59). Burada iki etken (*Dilin Kullanım Alanlarındaki Eğilimlerine Göre Tehlike Seviyesi ve Dil Topluluklarının Kendi Dillerine Karşı Tutumlarına Göre Tehlike Seviyesi*) temel alınarak Almanya'daki Türkçenin içinde bulunduğu durum yukarıdaki veriler de göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir. Çoğu ülkelerde azınlık veya göçmen dilleri hayatiyetlerini baskılar sonucu yitirmişken Almanya'da bu baskı gizli ve entegrasyon adı altında yapılmaktadır. 60 yıl kadar kısa bir sürede Türkçe, II. ve III. kuşakla iletişimde Türk aileleri içinde de iletişim dili olmaktan çıkmaya başlamıştır. Bunun altında yatan sebepler araştırılmalı ve bu durumun ilerlemesine engel olmak için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Dilin Kullanım Alanlarındaki Eğilimlerine Göre Tehlike Seviyesi

Tehlikenin Seviyesi   Aşama

*Genel kullanım   5

Kullanım Alanları: Dil bütün kullanım alanlarında ve bütün işlevler için kullanılır.

*Çok dilli eşitlik   4

Kullanım Alanları: İki ya da çok dil toplumsal kullanım alanların çoğunda ve pek çok işlev için kullanılır.

¹³ Kaynak kişi: Esmâ V., Düsseldorf'ta ikamet ediyor, 2004 Almanya doğumlu.

¹⁴ Kod kopyalama: Herhangi bir dile ait birim veya yapının bir başka dile aktarılması eylemidir. Dillerin birbirlerini etkilemesi ses, şekil ve söz dizimi düzlemlerinde gerçekleşebilmektedir. bkz.: Günay Karaağaç, Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü, TDK Yay., s. 349, Ankara, 2013

¹⁵ Ara ses: Standart Türkçe bir ses ile standart Almanca bir sesin karıştırılması sonucu her iki dilde olmayan seslerdir: ç (ç-ş arası bir ünsüz), ş (Türkçedeki ş sesi ile IPA'da j işaretiyle gösterilen ses arasında söylenen bir ünsüz)

*Azalan kullanım alanları 3

Kullanım Alanları: Dil daha çok ev alanında ve pek çok işlev için kullanılır fakat başta dil ev alanına da girmeye başlar

*Sınırlı ya da formal 2

Kullanım Alanları: Dil sınırlı toplumsal kullanım alanlarında ve birkaç işlev için kullanılır.

*Son derece sınırlı 1

Kullanım Alanları: Dil çok sınırlı kullanım alanlarında çok az işlev için kullanılır.

*Ölü 0

Kullanım Alanları: Dil hiçbir alanda ve hiçbir işlev için kullanılmaz.

Dilin kullanım alanlarındaki eğilimlere göre tehlike seviyesi açısından Almanya'daki Türkçe kullanımını üçüncü aşamada değerlendirmek mümkündür. 3. Aşamada belirtildiği gibi Almanya'da Türkçenin giderek azalan kullanımını vardır. Başat olmayan dil (Türkçe) önemini yitirir, anne babalar başat dili evde, çocuklarıyla günlük iletişimde kullanmaya başlarlar. Çocuklar ise kendi dillerinin yarı konuşuru durumuna gelirler. Anne babalar ve topluluğun daha yaşlı üyeleri hem başat dilde hem de yerli dilde üretken çok dillidirler. Her iki dili de anlayabilir ve konuşabilirler. Yerli dilin etkin olarak kullanıldığı ailelerde iki dilli çocuklar olabilir.

Dil Topluluklarının Kendi Dillerine Karşı Tutumlarına Göre Tehlike Seviyesi

Aşama ve toplum üyelerinin dile karşı tutumları

Aşama 5: Bütün üyeler dillerine değer verir ve onun özendirilmesini isterler.

Aşama 4: Üyelerin çoğu dilin korunmasını desteklerler.

Aşama 3: Pek çok üye dilin korunmasını destekler, diğerleri kayıtsız kahrılar ya da dil kaybını desteklerler.

Aşama 2: Bazı üyeler dilin korunmasını destekler, diğerleri kayıtsızdır ya da dil kaybını desteklerler.

Aşama 1: Çok az üye dilin korunmasını destekler, diğerleri kayıtsızdır ya da dil kaybını desteklerler.

Aşama 0: Kimse dil kaybını umursamaz, herkes başat dilin kullanımını tercih eder.

Türklerin kendi dillerine karşı tutumları değerlendirildiğinde Türkçeyi 2. aşamada değerlendirmek mümkündür. Bunun sebebini ise henüz I. ve II. kuşağın dil kullanımında hassas olmalarına ve aile birleşimiyle Almanya'ya gidenlerin çoğunun Türkçe konuşmalarına bağlayabiliriz. Türkçenin geleceğine yönelik çalışmaların sınırlı kalması ve gerekli tedbirlerin alınmaması halinde ileriki yıllarda Türklerin Türkçeye karşı tutumlarında tehlike seviyesinin 1. aşamaya kadar çıkması kaçınılmazdır.

Kaynakça

- Aliyeva G. (2005). *SSCB Döneminde Azerbaycan'da Dil Planlaması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Ankara.
- Bekar, B. (2015). *Almanya Türkçesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
- Bekir, H. (2015). Bulgaristan'da Dil Planlaması Çerçevesinde Anadil Olarak Türkçeye Yönelik Dil Politikaları, *Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 2, s. 59-68.
- Eker, S. (2009). "Avrupa Birliği'nin yeni Mottosu 'Farklılıkta Birlik ve Türkçenin 'Farklılıkta Birlik'teki Yeri", *Bilig*, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S. 49, s. 35-58.
- İleri, E. (2000). "Avrupa Topluluğunun Dil Politikası ve Almanya'da Okula Giden Türk Asıllı Öğrencilerin Dil ve Eğitim Sorunları", *Avrupa'da Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dili Sorunları Toplantısı*. Ankara: TDK.

- Jackson Preece, J. (2001). *Ulusal Azınlıklar ve Avrupa Ulus-Devlet Sistemi* (Çev. Ayşegül Demir), İstanbul: Donkişot.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Koçtürk, M. (2008). "Almanya'ya Göçün Tarihi", *Die Gaste*, S. 2, Essen.
- Şahin, B. (2010). *Almanya'daki Türkler*. Ankara: Phoenix.
- Yağmur, K. (2010). "Batı Avrupa'da Uygulanan Dil Politikaları Kapsamında Türkçe Öğretiminin Değerlendirilmesi" *Bilig*, s.55.
- Yıldız, C. (2012). *Yurt dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya Örneği)*. Ankara: Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Killi Yılmaz, G. (2010). *Kuzey ve Güneydoğu Sibiryası Türklerinin Dil Durumu*, Ankara: KÖKSAV.
- <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/443563.aspx> (Erişim tarihi: 10. 02. 2017)
- <http://www.dw.com/tr/almanyada-rekor-say%C4%B1da-yabanc%C4%B1/a-18319265> (Erişim tarihi: 10. 02. 2017)
- http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Interviews/Archiv/DE/2002/06/Otto_Schily_zum_Zuwanderungs-_und_Id_86151_de.html (Erişim tarihi: 10. 02. 2017)
- <http://www.dw.com/tr/almanyada-15-milyon-g%C3%B6%C3%A7men/a-16851749> (Erişim tarihi: 10. 02. 2017)

Transkripsiyon işaretleri:

Ünlüler

- ä: Kısa ve açık e ünlüsü
ç: Uzun e ünlüsü
î: Uzun i ünlüsü
ō: Uzun o ünlüsü
ū: Uzun u ünlüsü

Ünsüzler

- ç : ç-ş arası bir ünsüz
ğ: Art damak g ünsüzü
h: Nefesli h ünsüzü
h: Art damak ünsüzü
k: Art damak ünsüzü
K: k-ğ arası ünsüz
k: k- h arası ünsüz
Í: Diş ucu ünsüzü
P: p-b arası ünsüz
R: Küçük dil r'si
T: t-d arası ünsüz